

สถานภาพการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย

นางสาวภัทราจุจแสงจันทร์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวาทวิทยา ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-334-661-9

ลิขสิทธิ์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3 0 31.8. 2545

119264040

AN OVERVIEW STUDY OF INTERCULTURAL COMMUNICATION RESEARCH IN THAILAND

Miss Pattranooj Saengchantr

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Speech Communication
Department of Speech Communication and Performing Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974-334-661-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์   สถานภาพการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย
โดย   นางสาวภัทรานุจ แสงจันทร์
ภาควิชา   วาทยุติยและสื่อสารการแสดง
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ เมตตา วิวัฒนานุกูล

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณบดีคณะนิเทศศาสตร์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร. นงลักษณ์ ศรีอัษฎาพร เจริญงาม)

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ เมตตา วิวัฒนานุกูล)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. รุจิระ โรจนประภายนต์)

กรรมการ

ภัทรานุจ แสงจันทร์ : สถานภาพการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย (AN OVERVIEW STUDY OF INTERCULTURAL COMMUNICATION RESEARCH IN THAILAND)
อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ เมตตา วิวัฒน์นุกุล; 148 หน้า. ISBN 974-334-661-9

งานวิจัยนี้มุ่งสำรวจสถานภาพของการศึกษาการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ซึ่งครอบคลุมถึงการสื่อสารต่างวัฒนธรรม การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม การสื่อสารนานาชาติ และการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมผ่านสื่อ โดยใช้เทคนิคการวิจัยเอกสาร (Documentary research) เพื่อวิเคราะห์วิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตั้งแต่ปีที่เริ่มมีการศึกษาวิจัยทางด้านนี้คือปี พ.ศ. 2526 จนถึงปี พ.ศ. 2542 รวมทั้งสิ้น 39 เล่ม ทั้งนี้ จะเลือกเฉพาะการศึกษาที่สังกัดคณะที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการสื่อสารเท่านั้น

ผลการวิจัยพบว่า

1. กรอบแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมที่พบมากคือ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารระดับวัฒนธรรม ได้แก่ลักษณะของความแตกต่างทางวัฒนธรรมและค่านิยมต่างๆ
2. ประเด็นในการศึกษาส่วนมากเป็นการศึกษาในระดับการสื่อสารต่างวัฒนธรรม หัวข้อที่มีการศึกษามากสุดคืออิทธิพลทางจิตวิทยา รองลงมาเป็นอิทธิพลทางวัฒนธรรม ระดับและบริบทการสื่อสารที่พบมากคือระดับประเทศและบริบทการนำเสนอของสื่อมวลชน และคู่สัมพันธ์ที่พบมากได้แก่คู่สัมพันธ์ในบริบทขององค์กรเช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา และระหว่างเพื่อนร่วมงาน
3. วิธีวิทยาการวิจัย ส่วนมากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การศึกษาจากเอกสารและการวิเคราะห์เนื้อหา รองลงมาเป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามทั่วไปเป็นเครื่องมือในการวิจัย นอกจากนี้ ยังมี การผสมผสานกันระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงทดลองด้วย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้นับว่าได้เป็นลักษณะทางประชากร รูปแบบ/พฤติกรรมสื่อสาร อิทธิพลทางวัฒนธรรม อิทธิพลทางจิตวิทยา การปรับตัว ประสิทธิภาพในการสื่อสาร และทัศนคติและการกระทำ
4. ปัญหาและอุปสรรคที่พบมากในการวิจัยทางด้านนี้ ได้แก่ปัญหาเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิจัย ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นคือ ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และลักษณะงานวิจัย ส่วนปัญหาที่พบมารองลงมาได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่นไม่มีการจัดเอกสารอ้างอิงไว้อย่างเป็นหมวดหมู่

ภาควิชา ..... วาทยุทธศาสตร์และการแสดง .....
สาขาวิชา ..... วาทยุทธศาสตร์ .....
ปีการศึกษา ..... 2542 .....

ลายมือชื่อนิติ .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

4185126728 : MAJOR SPEECH COMMUNICATION

KEY WORD : OVERVIEW STUDY / INTERCULTURAL COMMUNICATION

PATTRANOOJ SAENGCHANTR : AN OVERVIEW STUDY OF INTERCULTURAL COMMUNICATION RESEARCH IN THAILAND. THESIS ADVISOR : METTA VIVATANANUKUL, ASSOCIATE PROFESSOR. 148 pp. ISBN 974-334-661-9

This study was conducted to provide a general overview of intercultural communication research in Thailand from 1983 to 1999. The term 'intercultural communication' defined in this study covers 4 levels, i.e. intercultural communication, cross-cultural communication, international communication, and comparative mass communication. By employing the documentary research technique, the researcher examined 39 theses on intercultural communication conducted by graduate students from public and private universities in Bangkok and nearby.

Results:

1. Intercultural communication's theories and concepts mostly used by Thai scholars were cultural influences on intercultural communication, i.e. cultural variability and values.
2. Of all the four levels of study defined by the researcher, intercultural communication was most applied. The issues of study mostly focused on psychological and cultural influences on intercultural communication. In addition, most researchers placed their attention on interactions between superiors and subordinates as well as coworkers from different cultures.
3. Most studies were qualitative, using documentary research and content analysis techniques, but many quantitative studies employing questionnaires were also carried out. Few were conducted both qualitatively and quantitatively, and only one was pursued experimentally. Purposive sampling techniques were used more than others. Variables related to this study could be categorized according to demographic characteristics, communication behaviors, cultural and psychological influences, adaptation, communication competence as well as attitudes and actions.
4. The problem mostly found in intercultural communication studies was the methodological issues, including problems related to sampling, research tools, research setting and data collection.

ภาควิชา ..... วาทยวิทยาและสื่อสารการแสดง .....

สาขาวิชา ..... วาทยวิทยา .....

ปีการศึกษา 2542 .....

ลายมือชื่อนิติ ..... 11/5/2542 ✓

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา / ..... 11/5/2542 ✓

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างยิ่งของรองศาสตราจารย์ เมตตา วิวัฒน์านุกูล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ซึ่งให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ ในการทำวิจัยมาโดยตลอด และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. นงลักษณ์ ศรีอัษฎาพร เจริญงาม ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ สำหรับคำแนะนำอันมีประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้ และความเอาใจใส่ดูแลตลอดมา ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. รุจิระ โจรนประภายนต์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ที่ได้ชี้แนะแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาวาทยวิทยาและสื่อสารการแสดงทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และพร้อมที่จะให้คำปรึกษาในทุกๆ เรื่อง ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยศึกษา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกท่าน อันได้แก่คุณพ่อ คุณแม่ คุณป้า พี่เจน และพี่น้อง ผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังความสำเร็จทุกๆ ครั้งของผู้วิจัย

ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณคุณพันทิพา คล่องใจภักดี และคุณอุกฤษฏ์พงศ์ บุปผาทอง สำหรับความช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน ขอขอบคุณคุณศศิญา รวยป้อม และคุณสุชาดา สุขเกียรติพาณิชย์ สำหรับน้ำใจที่คอยหยิบยื่นให้ตลอดมา ขอขอบคุณพี่ๆ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน สำหรับความช่วยเหลือต่างๆ และอารมณ์ขัน ที่ช่วยคลายเครียดได้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำภาควิชาวาทยวิทยาและสื่อสารการแสดงทุกท่าน สำหรับความเอื้ออาทรที่มีให้ผู้วิจัยอยู่เสมอ

และสุดท้ายนี้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นวาทยวิทยา รุ่น 1 ทุกท่าน ที่ร่วมฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ มาด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอขอบคุณคุณพรพรรณ เชนจิตร คุณมิ่งขวัญ สินธุวงษ์ คุณสุรัสวดี จักษุรักษ์ และ ร.ต.ท. เขมรินทร์ พิศมัย สำหรับความช่วยเหลือ ความห่วงใย กำลังใจ และมิตรภาพอันประเสริฐตลอดมา

ภัทรานุจ แสงจันทร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
1.3 ปัญหานำการวิจัย.....	7
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	8
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องการสื่อสารระดับ วัฒนธรรม.....	12
2.1.1 แนวคิดเรื่องการสื่อสารกับวัฒนธรรม.....	14
2.1.2 แนวคิดเรื่องความแตกต่างทางวัฒนธรรม.....	17
2.1.3 แนวคิดเรื่องกระบวนการปรับตัวทางวัฒนธรรม.....	22
2.1.4 แนวคิดเรื่องการฝึกอบรมต่างวัฒนธรรม.....	29
2.1.5 แนวคิดเรื่องประสิทธิภาพในการสื่อสารต่างวัฒนธรรม.....	33
2.2 ประเด็นของการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรม.....	37
2.2.1 หัวข้อที่ทำการศึกษา.....	37
2.2.2 ระดับของการสื่อสาร.....	44
2.2.3 บริบทของการสื่อสาร.....	45
2.3 วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรม.....	46
2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรม.....	49

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4.1	แสดงปีที่มีการศึกษาเรื่องการสื่อสารระดับวัฒนธรรม และภาพรวมในแต่ละปี.....	61
ตารางที่ 4.2	แสดงสถาบันที่มีการทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรม ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542	63
ตารางที่ 4.3	แสดงจำนวนกรอบแนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการศึกษาเรื่องการสื่อสาร ระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542	64
ตารางที่ 4.4	แสดงจำนวนระดับการศึกษาและแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสาร ระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542.....	70
ตารางที่ 4.5	แสดงจำนวนหัวข้อที่ทำการศึกษา ในวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสื่อสาร ระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542.....	71
ตารางที่ 4.6	แสดงจำนวนระดับการสื่อสาร บริบทในการสื่อสาร และคู่สัมพันธ์ในการสื่อสาร ที่พบในวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542	72
ตารางที่ 4.7	แสดงภาพรวมของประเด็นการศึกษาวิจัยทางการสื่อสารระดับวัฒนธรรม ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – พ.ศ. 2542.....	75
ตารางที่ 4.8	แสดงภาพรวมและจำนวนของลักษณะและเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการศึกษา การสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542.....	80
ตารางที่ 4.9	แสดงภาพรวมและจำนวนของวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา การสื่อสารระดับวัฒนธรรมในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542.....	83
ตารางที่ 4.10	แสดงจำนวนปัญหาและอุปสรรคที่พบในวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการสื่อสาร ระดับวัฒนธรรมในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2542.....	88

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1	ภาพ Areas of inquiry in the study of sociocultural variability and communication.....	9
ภาพที่ 2.1	ภาพแบบจำลอง W-shape.....	26
ภาพที่ 2.2	ภาพแบบจำลอง Stress-Adaptation-Growth.....	28
ภาพที่ 2.3	ภาพทฤษฎี Anxiety/Uncertainty Management.....	29
ภาพที่ 2.4	ภาพรูปแบบเทคนิคการฝึกอบรม.....	30
ภาพที่ 2.5	ภาพ Levels of cultural group membership of communication.....	44
ภาพที่ 2.6	ภาพระดับการสื่อสารระหว่างสมาชิกแต่ละกลุ่ม ที่นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้.....	45